

УДК: 81' 373.45

ФЕНЮК Л. Д.

(Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича)

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМИ У СЛОВНИКОВОМУ СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКОЇ, ФРАНЦУЗЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ

Стаття торкається питання ролі інтернаціоналізмів у трьох різних мовних групах: романській (французькій мові), германській (англійській мові) та слов'янській (українській мові). Пропонуються визначення найважливішими тлумачень інтернаціоналізмів та виокремлення їх сфер вживання на матеріалі англійської, французької та української мов. Матеріалом розвідки слугували 200 інтернаціоналізмів з тлумачних словників зазначених мов.

Ключові слова: інтернаціоналізми, запозичення, асиміляція, сфера вживання.

Фенюк Л. Д. Интернационализмы у словарном составе английского, французского и украинского языков. Статья касается вопроса роли интернационализмов в трёх разных языковых группах: романской (французском языке), германской (английском языке) и славянской (украинском языке). Предлагается определение самых важных истолкований интернационализмов и выделение их сфер использования на материале английского, французского и украинского языков. Материалом разведки послужили 200 интернационализмов с толковых словарей упомянутых языков.

Ключевые слова: интернационализмы, заимствования, ассимиляция, сфера использования.

Feniuk L. D. The Internationalisms in Vocabulary Structure of the English, French and Ukrainian Languages. The article's aim is to enlighten the problem of internationalisms in three different linguistic groups: roman (French language), German (English) and Slavic (Ukrainian language). Two hundred internationalisms of explanatory dictionaries of the mentioned languages were the explored material. The internationalisms are words which exist in different languages, in near related and far related ones. Their characteristics are an identical or a close meaning, preservation in most of cases of pronunciation and of orthography. The main causes of a massive extension of lexical borrowings are: (1) requirement of a new object or fact denomination (marketing); (2) need of close notions (pub, fast-food, bar); (3) presence of divided system of terms which influence on professional language and oral speech. Words like browser, gigabyte, interface which were known by experts in computer engineering and technology, became an ordinary part of modern lexicon; (4) social-psychological causes: perception of a borrowed word like more prestigious: strongman instead of «богатир», «силач», speaker instead of «голова представницького органу влади, зокрема Верховної Ради України»; (5) effect of language economy principle: user (юзер) instead of «користувач»; bike (байк) instead of «велосипед, мотоцикл».

Borrowings have changed its character after the First World War and many of them became internationalisms after the Second World War. Economical and technological development of England and America were the principal causes of Anglicism's extension.

Internationalisms are changing its area. They are mentioned in nomination of styles (blues), nomination of clothes (jeans), nomination of drinks and food (hamburger), nomination of sport terms (knockout), nomination of events in social life (club), and nomination of modern communicative devices (bluetooth).

According to a fast expanse of the internationalisms French language tries to protect its vocabulary, Ukrainian linguistics suggest to prefer an existing variant of certain internationalism. The research of essential phonetic, grammatical and semantic assimilation of internationalisms in English, French and Ukrainian languages is still perspective.

Key words: internationalisms, borrowings, assimilation, usage sphere.

Об'єктивну картину розвитку національної мови неможливо відтворити без дослідження впливів інших мов на структуру мов спільного лінгвокультурного ареалу. Видатний дослідник В. В. Акуленко вважає, що одним із головних напрямів є історичні дослідження, які повинні розкрити взаємодію екстра- та інтралінгвальних факторів мовного розвитку з урахуванням ролі та специфіки мовних контактів, явищ субстратного, адстратного і суперстратного характеру. Важливим є і синхронічно-контрастивний і водночас соціо- та культуролого-лінгвістичний аспекти досліджень, які спрямовані на опис семантичного, структурного та функціонального співвідношення взаємопов'язаних мов, їх спільності та специфіки кожної з них [Акуленко 1980, с. 10-42].

Необхідність вивчення запозичень зумовлена рівнем та обсягом мовних контактів, зростанням міжмовного обміну та освіченості суспільства, вивченням іноземних мов. Мовні контакти є наслідком взаємодії народів, їх інтелектуальної, пізнавальної та естетичної діяльності. Адже при них запозичуються не лише слова та граматичні форми, а насамперед втілений у них зміст, не просто звукові комплекси, а поняттєві поля. Необхідність запозичень зумовлена інтелектуальним станом нації, яка відчула потребу в номінації явища, предмета, абстрактного поняття. Отже, важливе значення має соціолінгвістичний аспект.

Інтерес лінгвістів до мовної інтернаціоналізації в останні десятиліття неабиякою мірою обумовлений поглибленням досліджень в області теорії мовних контактів, двомовності, а також впливом розвитку різних форм міжнаціональних стосунків на типологічні і

синхронічно-порівняльні дослідження. Вивчення інтернаціональної лексики має як теоретичне, так і практичне значення. Теоретичний аспект дослідження пов'язаний з визначенням ролі інтернаціоналізмів міжнародних, міжнаціональних і національних мов у вдосконаленні міжмовних стосунків. При цьому особливий інтерес представляють такі аспекти, як шляхи виникнення інтернаціоналізмів, зв'язок інтернаціональної і запозиченої лексики, сфери функціонування інтернаціоналізмів. Крім того, досі не було достатньою мірою розглянуте питання ролі інтернаціоналізмів у трьох різних мовних групах: романській (французькій мові), германській (англійській мові) та слов'янській (українській мові).

Тому **метою** статті є визначення найважливішими тлумачень інтернаціоналізмів та виокремлення їх сфер вживання на матеріалі англійської, французької та української мов. **Матеріалом розвідки** слугували 200 інтернаціоналізмів з тлумачних словників (Академічний тлумачний словник сучасної української мови, Longman Dictionary of Contemporary English, Le petit Larousse) англійської, французької та української мов.

У сучасній літературі існують численні визначення поняття «інтернаціоналізм», але єдиного найбільш відповідного не існує. Важливо визначитись із найважливішими тлумаченнями інтернаціоналізмів та виокремити їх сферу вживання на матеріалі французької, англійської та української мов. Лінгвістичний Енциклопедичний Словник визначає запозичення як елемент чужої мови (слово, морфему, синтаксичну конструкцію), перенесений з однієї мови в іншу в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів з однієї мови в іншу. Запозичення пристосовуються до системи запозичуючої мови і часто їм настільки засвоюються, що іншомовне походження таких слів не відчувається носіями цієї мови і виявляється лише з допомогою етимологічного аналізу [ЛЕС 1990, с. 158]. Канадський лінгвістичний вісник (Office québécois de la langue française) дає своє тлумачення: інтернаціоналізми – це повне або гібридне запозичення, яке є поширеним (з або без адаптації) у використанні багатьох мов [Office québécois de la langue française 2007, с. 2].

А. Я. Алексєєв вважає інтернаціоналізми словами міжнародного значення, які зазвичай стосуються політичної, наукової, мистецької, технічної, культурної сфер, як-от: *бібліотека, радіо, синтагма* [Алексєєв 2010, с. 157-169]. Проте найважливішим критерієм інтернаціоналізмів вважається, що вони, на відміну від запозичення, стосуються одразу кількох віддалених мов. Крім того, інтернаціоналізм може походити з рідної мови [Заремба 2016, с. 1-19]. Інтернаціоналізми – це, як правило, не всі прояви багатомовних залежностей, а лише особливі форми міжмовної спільності. Такі слова, як *television, telephone, football*, окремі афікси типу *-ism* є атрибутом не лише англійської, але й багатьох інших мов. Р. А. Будагов також стверджував, що інтернаціоналізмами можуть бути не тільки прямі запозичення, але й «слова, що формуються на зразок структури відповідних іншомовних слів, але не запозичують їх матеріальної основи» [Акуленко 1980, с. 89].

Як бачимо, не існує єдиного всеохоплюючого тлумачення інтернаціоналізмів, проте, багато вчених відокремлюють їх від звичайних запозичень і наполягають на їхній розповсюдженості та присутності у щонайменше трьох неспоріднених чи далеко споріднених мовах. Варто зазначити, що глобалізація, супутником якої в більшості країн є дво- чи багатомовність, сприяє поширенню та асиміляції англіцизмів. Це явище позначається на словниковому складі мови, на її морфології та синтаксисі і частково – на звуковій системі. Мовна інтервенція здійснюється через такі середовища, як телебачення й радіо, преса, масова культура, інтернет, інформаційне обслуговування споживчого ринку, зокрема рекламу. Основними причинами масового притоку лексичних запозичень є:

- 1) потреба в найменуванні нового об'єкта, явища (*маркетинг*);
- 2) потреба в розмежуванні змістовно близьких, проте відмінних понять (*наб, фаст-фуд, бар*);
- 3) наявність у певній мові розгалужених терміносистем, що активно впливають не тільки на професійне мовлення, але й на загальномовну практику. Слова *браузер, гігабайт*,

інтерфейс і т.п., що недавно були відомі здебільшого фахівцям з комп'ютерної техніки, стали сьогодні звичною частиною молодіжного і навіть дитячого лексикону;

4) соціально-психологічні причини: сприйняття іншомовного слова як більш престижного: *стронгмен* – «богатур», «силач», *спікер* – «голова представницького органу влади, зокрема Верховної Ради України»;

5) дія принципу мовної економії, що виявляється в конкуренції стислих номінативних одиниць англійської мови із менш компактними слов'янськими назвами: *юзер* «користувач»; *байк* «велосипед, мотоцикл» [Заремба 2016, с. 366-368].

Насамперед, запозичення набули нового для себе характеру з початком Першої і продовжили свою зміну під час Другої світової війни, вони стають інтернаціоналізмами. Економічна та технологічна вищість розвитку Англії та Америки спричинює поширення англіцизмів, які проникають у французьку та українські мови. Спочатку відбувалися запозичення назв техніки, наприклад: *a tanker* (англ.) – *un tanker* (франц.) – *танкер* (укр.), *a scooter* (англ.) – *un scooter* (франц.) – *скутер* (укр.), *a jeep* (англ.) – *une jeep* (франц.) – *джип* (укр.); адаптованих назв спектаклів, передач чи інформаційних технологій, наприклад: *a show* (англ.) – *un show* (франц.) – *шоу* (укр.), *a show-biz* (англ.) – *le show-biz* (франц.) – *шоубізі* (укр.), *a hit-parade* (англ.) – *le hit-parade* (франц.) – *хітпарад* (укр.), *a casting* (англ.) – *un casting* (франц.) – *кастинг* (укр.), *a top model* (англ.) – *un top model* (франц.) – *топ модель* (укр.) [Pruvost, с. 10-15].

Однак інтернаціоналізми поширюють ареал свого вживання. У повсякденному вжитку функціонують такі групи слів:

1) позначення стилів, в тому числі музичного та мистецького: *blues* (англ.) – *le blues* (франц.) – *блюз* (укр.), *foxtrot* (англ.) – *le foxtrot* (франц.) – *фокстрот* (укр.), *rock* (англ.) – *le rock* (франц.) – *рок* (укр.), *rap* (англ.) – *le rap* (франц.) – *реп* (укр.), *a design* (англ.) – *le design* (франц.) – *дизайн* (укр.);

2) номінації одягу та косметичних засобів: *jeans* (англ.) – *le jeans* (франц.) – *джинси* (укр.), *a make-up* (англ.) – *le make-up* (франц.) – *мейкап* (укр.);

3) назви напоїв та їжі: *a hamburger* (англ.) – *le hamburger* (франц.) – *гамбургер* (укр.), *a hot-dog* (англ.) – *le hot-dog* (франц.) – *хотдог* (укр.), *a grill* (англ.) – *le grill* (франц.) – *гриль* (укр.); *a steak* (англ.) – *le steak* (франц.) – *стейк* (укр.);

4) спортивні терміни: *a bodybuilding* (англ.) – *le bodybuilding* (франц.) – *бодібілдинг* (укр.), *a knockout* (англ.) – *le knockout* (франц.) – *нокаут* (укр.), *a surfing* (англ.) – *le surfing* (франц.) – *серфінг* (укр.), *a football* (англ.) – *le football* (франц.) – *футбол* (укр.), *a baseball* (англ.) – *le baseball* (франц.) – *бейсбол* (укр.), *a basketball* (англ.) – *le basketball* (франц.) – *баскетбол* (укр.), *a tennis* (англ.) – *le tennis* (франц.) – *теніс* (укр.), *a golf* (англ.) – *le golf* (франц.) – *гольф* (укр.);

5) позначення явищ суспільного життя: *a bar* (англ.) – *le bar* (франц.) – *бар* (укр.), *a club* (англ.) – *le club* (франц.) – *клуб* (укр.);

6) назви сучасних видів комунікації: *an e-mail* (англ.) – *l'é-mail* (франц.) – *імейл* (укр.), *a bluetooth* (англ.) – *le bluetooth* (франц.) – *блютуф* (укр.).

Певна кількість англіцизмів вважається необхідними запозиченнями, оскільки у французькій та українських мовах немає відповідників, адже йдеться про інтеграцію частини соціо-культурного життя однієї мови в інші. Щоправда, українська та англійська мови зазнали і французького впливу, і запозичення, які спочатку з'явилися в англійській мові, згодом перейшли і в українську та інші мови.

Після Норманського завоювання північно-французька мова стала офіційною мовою в Англії. Існує кілька семантичних груп французьких запозичень: терміни управління та слова, пов'язані з феодалізмом: *assembly*, пов'язані з мистецтвом, модою, їжею: *appetite*. Ранні запозичення французької мови були повністю асимільовані англійською і протягом XVII століття відбулася зміна в характері запозичень. Англійська мова збагатилася французькими словами, які стосувалися приготування їжі, мистецтва, вишуканого стилю

життя: *prestige*. Піддавшись абсолютній асиміляції, французькі запозичення в англійській мові згодом перейшли в інші мови, зокрема в українську: *престиж, привілей, апетит*.

Незважаючи на вагомий вплив англіцизмів, французька мова намагається захистити свій лексичний фонд від надмірного напливу запозичень. Французький уряд і намагався ввести закон Bas-Lauriol, що вимагав захисту французької мови від натиску англо-американізмів, проте він був мало ефективний. Проте розмовний варіант французької мови утворює «хибні запозичення», використовуючи асимільоване слово, модифікуючи його форму (напр.: *tennismen*), калькуючи його (*le «gratte-ciel»* замість «*sky-scraper»*), видозмінюється, наприклад: використовуючи еліптичні форми в розмовній мові («*SVP»* замість «*s'il vous plaît»*) або створюючи неологізми (напр.: *internaute*) [Garbuzova 2011, с. 1]. Українські мовознавці пропонують за наявності двох назв – української й іншомовної – надавати перевагу українській. На їхню думку, вона завжди зрозуміліша, милозвучніша, легше запам'ятовується.

Отже, інтернаціоналізми є невід'ємною частиною словникового складу мови при зростаючій ролі культурних та економічних зв'язків між народами та країнами. Вони беруть участь у словотворчих процесах і тим самим збагачують словниковий фонд даних мов. Присутність інтернаціонального елемента в будь-якому відношенні значно полегшує спілкування між носіями різних мов, сприяє повсякденній комунікації, передає інформацію стосовно культурно-історичних контактів між різними народами.

Перспективними вважаються дослідження сфер дії інтернаціоналізмів та вивчення питання їх фонетичної, граматичної та семантичної асиміляції в англійській, французькій та українських мовах.

Література

- Академічний тлумачний словник української мови (1970-1980) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://sum.in.ua/>
- Акуленко В. В. Лексические интернационализмы : итоги, перспективы, методы исследования / В. В. Акуленко // Интернациональные элементы в лексике и терминологии. – Харьков : Издательство Харьковского университета, 1980. – С. 10-42.
- Алексеев А. Я. Essai de stylistique contrastive (français-russe-espagnol-anglais). Нариси з порівняльної стилістики французької мови / Алексеев А.Я. – Вінниця : Нова книга, 2010. – 448 с.
- Garbuzova T. G. Borrowings in English / T. G. Garbuzova. // Матеріали конференцій філологічного факультета «Идеи. Поиск. Решения – 2011». Часть 2. – Режим доступу до журн. : <http://elibr.bsu.by/handle/123456789/21224>
- Заремба І. Д. Українізація іншомовних термінів / І. Д. Заремба, Л. М. Сивак // Young Scientist. – № 4 (31) НБУ ім. В. В. Вернадського. – Херсон : Гельветика, 2016. – С. 366-369
- Куделько З. Б. Інтернаціоналізми в терміносистемі ринкових взаємин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец.: 10.02.04 «Германські мови» / З. Б. Куделько. – Л., 2003. – 20 с.
- Словарь современного русского литературного языка в 17 томах. [ред. Чернышев В. И.]. Том 5. И-К. – М. : Издательство Академии Наук СССР. – 1956. – 1918 с.
- Le petit Larousse illustré / [direction éditoriale I. Jeuge-Maynard] – P. : Cedex, 2007. – 1812 p.
- Longman Dictionary of Contemporary English / [editors Chris Fox, Rosalind Combley] –New York : Pearson Education, 2014. – 2224 p.
- Office québécois de la langue française. Politique de l'emprunt linguistique. [Електронний ресурс] – 2007. – Québec. – С. 24. – Режим доступу до журналу : https://www.oqlf.gouv.qc.ca/ressources/bibliotheque/terminologie/Pol_empruntling_20070914.pdf
- Pruvost J. La langue française une longue histoire riche d'emprunts : [Електронний ресурс] / Jean Pruvost – Режим доступу : http://www.canalacademie.com/IMG/pdf/Microsoft_Word_-_Jean_20Pruvost_20La_20langue_20francaise_20Une_20longue_20histoire_1_.pdf

УДК: 811.111

ФЕСЕНКО І. М.

(Запорізький національний університет)

ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ», «ПОЛІТИЧНА МОВА» І ПОЛІТИЧНІ ЕВФЕМІЗМИ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Наукова стаття присвячена вивченню питання про співвідношення політичної комунікації, політичної мови у сучасній лінгвістиці, а також живинанню евфемізмів, які розуміються автором наукового дослідження, як засоби реалізації мовної стратегії ухилення від істини.

Ключові слова: політична комунікація, політична мова, мовна політика, політичні евфемізми.